

VAASAN SÄHKÖ OY, KIRKKOPUISTIKKO 4 VÄESTÖNSUOJA

Osoitteessa Kirkkopuistikko 4 sijaitsee kaikkiaan kolme erillistä rakennusta, jotka muodostavat hyvin säilyneen ja yhtenäisen pihapiirin. Kirkkopuistikko 4 rakennuksissa on sijainnut Vaasan Sähkö Oy:n toimistot ja toimitilat vuoden 2015 alkuun asti, jolloin hallinnolliset toiminnot siirtyivät uusiin tiloihin lähemmäs Palosaaren siltaa. Kirkkopuistikko 4 kiinteistö on tässä yhteydessä jäänyt tyhjilleen. Kiinteistön tulevaa käyttöä suunnitellaan ja tavoitteena on rakennuksien ottaminen asuinkäyttöön.

Rakennukset

Toimistorakennus

Rakennusryhmän suurin rakennus sijaitsee Kirkkopuistikon ja Museokadun kulmassa ja muodostuu kahdesta eri-ikäisestä osasta. Rakennus on toiminut Vaasan Sähkö Oy:n toimistorakennuksena alkuvuoteen 2015 asti. Rakennuskokonaisuuden vanhempi osa sijaitsee Museokadun suuntaisena. Rakennus on kaksikerroksinen, hirsirakenteinen talo, joka on ulkopinnoiltaan rapattu. Julkaisun Industribyggnader II mukaan rakennuksen sanotaan olevan vanhemmalta ajalta kuin Vaasan Sähkön toimitalo.¹ Kiinteistörekisteri antaa tälle rakennukselle valmistumisvuodeksi 1930², mutta tämä tieto ei ole välttämättä rakennuksen rakentamisvuosi vaan ehkä todennäköisimmin muutosvuosi.

Rakennuksen uudempi osa sijaitsee Kirkkopuistikon suuntaisena ja on valmistunut vuonna 1931 kaupunginarkkitehti Carl Schoulzin edellisenä vuonna laatimien suunnitelmien perusteella.

Kuva 1 Toimistorakennuksen Museokadun puoleinen julkisivu, rakennuksen vanhempi osa.

¹ Öst, 1992 s.8

² Vaasan kaupunki, kiinteistörekisteri

Kuva 2 Vaasan Sähkön entinen toimistorakennus Kirkkopuistikolta katsottuna.

Varastorakennus

Pihapiirissä on tontin lounaissivulla tiilirakenteinen varastorakennus, joka on rakennettu samaan aikaan kuin konttorirakennus ja suunnittelijana on ollut myös Carl Shoulz.^{3,4} Vaasan Sähkön historiassa kerrotaan, että piharakennuksen lopputarkastus suoritettiin tammikuussa 1931⁵ ja sama tieto löytyy Vaasan rakennusvalvonnan arkistosta. Kiinteistörekisterin mukaan rakennus on kuitenkin rakennettu vasta 1940.⁶ Urakoitsijana toimistorakennuksessa ja pihan varastorakennuksen rakentamisessa toimi Juho Myntti Oy.⁷

Kuva 3 Pihan varastorakennus

³ Öst, 1992 s.8-9

⁴ Vaasan kaupunki, rakennusvalvonnan arkisto

⁵ Högström, 1967, s.36

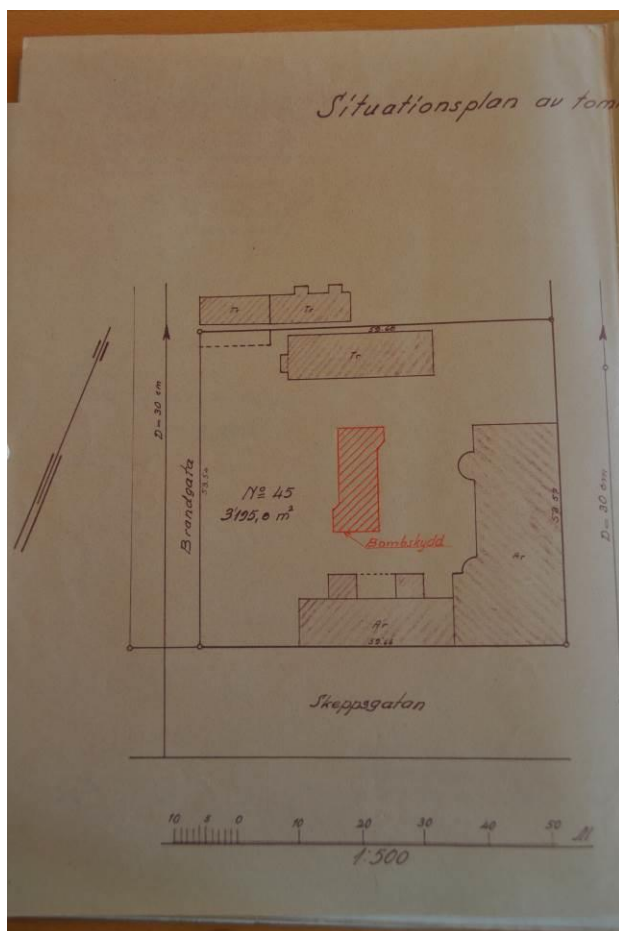
⁶ Vaasan kaupunki, kiinteistörekisteri

⁷ Högström, 1967, s.36

Väestönsuojarakennus

Tontin keskellä sijaitsee lisäksi betonirakenteinen väestönsuojarakennus, joka on Susanne Östin inventointiraportin mukaan rakennettu vuonna 1944.⁸ Väestönsuoja käsittää yhden suojahuoneen, johon on pääsisäänkäynti rakennuksen luoteispäädystä ja varauloskäynti suojan pitkältä sivulta.

Vaasan kaupungin rakennuslupa-arkistossa on tallessa väestönsuojan lupapiirustukset, jotka on päivätty piirretyksi 1.8.1944. Rakennukselle on myönnetty rakennuslupa 11.9.1944 ja rakennus on otettu käyttöön 19.6.1945. Lupapiirustuksissa ei ole suunnittelijan nimeä, mutta niihin on merkitty piirtäjän nimikirjaimet ovat V.B. Vaasan Sähkön muiden rakennuslupa-asiakirjojen joukossa on tallella eräiden toisten piirustuksien hyväksyjänä V. Bengs. Todennäköisesti kyseessä on sama suunnittelija.⁹

Kuva 4 Väestönsuojan asemapiirustus v. 1944

Rakennuslupasuunnitelmien mukaan Vaasan Sähkön pommisuoja rakennus on tarkoitettu konttorihenkilökunnalle. Suoja on ulkomitoiltaan 7.7 m leveä ja 17.7 m pitkä. Rakennuksessa on tilaan johtava porrashuone, pieni eteinen, wc-huone ja hätäpoistumistie rakennuksen toisessa päässä. Huonetila on kooltaan 3,5 m x 10 m. Rakennuksen seinät ovat 1,5 m paksuiset ja katto noin 3 m, rakennusmateriaali on rautabetonia.¹⁰ Väestönsuojien mitoitusperusteen mukaan suojassa tuli olla tilaa 0,56 m²/henkilö ja tietylle osalle tuli varata myös makuutilaa. Väestönsuoja on tällä perusteella varattu 50-60 toimistotyöntekijälle.

Vaasan Sähkön rakennuslupa-asiakirjoista selvisi myös, että yrityksen työntekijöille oli rakennettu pommisuoja Kirkkopuistikon päähän, Palosaaren sillan kupeeseen jo vuonna 1941. Nämä väestönsuojan suunnitelmat oli piirretty 9.5.1941, rakennuslupa oli myönnetty 28.7.1941

⁸ Öst, 1992 s.9

⁹ Vaasan kaupunki, rakennusvalvonnan arkisto

¹⁰ Vaasan kaupunki, rakennusvalvonnan arkisto

ja rakennus otettu käyttöön 4.10.1941. Pommisuoja rakennettiin tuotantorakennusten yhteyteen, Kirkkopuistikon suuntaisena olevan rakennuksen pätyyn ja on edelleen olemassa.¹¹

Yleistä Vaasan alueen väestönsuojelutoiminnasta

Vaasan kaupungin eli Vaasan suojelualueen suojelusuunnitelmassa vuodelta 1937 todetaan, että Vaasan arimmat kohdat ovat Vaskiluodon satama, silta, tehdasalueet ja rautatie, Palosaaren silta ympäristöineen, puhelinkekus ja Valtion puhelin, rautatiealue ja Maansilta, Vesitorni, Vanhan Vaasan ja Kronanin radioasemat ja USK radio. Samassa suunnitelmassa todetaan, että kaupungissa löytyy väestönsuojia kaupungintalolta kaksi kappaletta yhteensä 35+30 hengelle, hallintotalolta 17 hengelle ja Vaasan Sähköltä 36 hengelle.¹² Millaisia väestönsuojat olivat tuolloin, ei ole varmuutta, mutta todennäköisesti kyse oli lähinnä kellaritiloista ja heikommista suojista, sillä väestönsuojelulautakunnalle tulleen kirjeen mukaan Vaasan ensimmäistä osumankestävää suojaa rakennettiin vasta joulukuussa 1939 hallintotalon alakertaan.¹³

Väestönsuojeluun ja väestönsuojien rakentamiseen on merkittävästi vaikuttanut Väestönsuojelulaki, joka useiden vuosien yrityksen jälkeen saatiin hyväksyttyä ja tuli voimaan juuri ennen talvisodan syttymistä 15.11.1939. Tätä ennen väestönsuojelua oli organisoitu yhdistystoiminnan ja vapaaehtoisuuden kautta. Väestönsuojelulaki velvoitti suurempien yritysten rakentamaan henkilökunnalleen väestönsuojat ja lain myötä tuli vaatimus väestönsuojan rakentamisesta uudisrakennusprojektien yhteydessä.

Väestönsuojat luokiteltiin laissa neljään eri luokkaan suojaustasonsa mukaan.¹⁴

Vaasan vanhin sirpaleenkestävä väestönsuoja rakennettiin Hallintotalon kellariin vuonna 1939 ja tilassa on tällä hetkellä kaupungin arkistomateriaalia säilytyksessä. Kaupunkialueella on jäljellä yhteensä viisi erillistä väestönsuojaa, jotka on rakennettu 1940-luvun alkuvuosina. Näitä ovat

Hovioikeuden väestönsuoja	Rakennusaika ei selvillä
Strömbergin tehdasalueen väestönsuoja v. 1942 ¹⁵	
Vaasan Sähkön väestönsuojat	v. 1941 ja v. 1945
Vaasan Puuvillan väestönsuoja	v. 1945-46 ¹⁶

Näiden lisäksi on rakennettu ainakin

Wärtsilän tehdasalueen väestönsuoja v. 1943

Tämä rakennus on joko muutettu 1960-luvulla tai purettu uudisrakentamisen yhteydessä.

Wärtsilän alueella sijaitsevan väestönsuojan suunnitelmat ovat peräisin vuodelta 1964 ja niitä on päivitetty vuonna 1965, jolloin voidaan olettaa myös suojan rakentamisen toteutuneen.¹⁷

¹¹ Vaasan kaupunki, rakennusvalvonnan arkisto

¹² Vaasan kaupunginarkisto, VSS-lautakunnan arkisto, VSS-suunnitelmia ja ohjeita 1938-1939

¹³ Vaasan kaupunginarkisto, VSS-lautakunnan arkisto, Kirje 16.12.1939

¹⁴ Vaasan kaupungin arkisto, VSS-lautakunnan arkisto, VSS-suunnitelmia ja ohjeita 1938-1939

¹⁵ Mikkonen & Andersson, 2002, s. 25

¹⁶ Vaasan kaupunki, rakennusvalvonnan arkisto

¹⁷ Sähköpostiviesti Tiina Heikkilä, Arkkitehtitoimisto Nurminen, Antila &co, 9.9.2015

Valtakunnallinen tilanne

Väestönsuojien rakentaminen käynnistyi Väestönsuojelulain voimaantulon jälkeen heti 1940-luvun alussa. Osa rakennetuista väestönsuojista, oli käytössä sodan aikana, mutta osa näistä rakennuksista ei ole koskaan toiminut suojakäytössä, sillä useampi valmistui juuri Jatkosodan loppuvaiheessa tai sodan jälkeen. Väestönsuojelun peruskirja julkaistiin vuonna 1941 ja tässä julkaisussa on esitetty erilaisten väestönsuojien rakenteet sekä tarvittavat varusteet. Kirjassa todetaan, että väestönsuojat tulee olla rakennettuna vuoden 1945 loppuun mennessä lukuun ottamatta uusia rakennuksia ja laitoksia, joihin väestönsuoja on rakennettava rakennustyön yhteydessä.¹⁸

Tyypillisesti on rakennettu väestönsuojia maan alle puistoalueille tai kellareihin. Alueen maaperästä riippuen myös kallioon louhittuja suojia on käytetty runsaasti. Valtakunnallisesti väestönsuojarakennuksia ei ole tutkittu ilmiönä tai rakennustyyppinä. Maan suurimmissa kaupungeissa ei ole väestönsuojarakennuksia 1940-luvulta erityisesti suojeltu, mutta niiden säilymistä pyritään edistämään. Usein suojelukysymys ei ole ollut ajankohtainen ja siksi tämä rakennustyyppi ei ole erityisesti noussut suojeltavien kohteiden joukkoon.

Osittain maanpäälle rakennetut väestönsuojat ovat rakennustyyppinä maanlaajuisesti melko harvinaisia. Tällaista rakentamistapaa on ollut lähinnä rautatieliikenteeseen liittyen, sillä Suomen asema-alueille on rakennettu noin kymmenkunta Kivikukko-rakennusta. Kivikukot rakennettiin osittain tai kokonaan maanpäällisinä suojarakenteina, joiden tavoite oli toimia vara-asemana ja turvata rautatieliikenteen sujuminen. Tällainen Kivikukko on säilynyt mm. Kokkolan rautatieasemalla, mutta osa näistä rakennuksista on jo hävinnyt.¹⁹

Kuva 5 Kokkolan asemalla sijaitseva Kivikukko²⁰

¹⁸ Väestönsuojelun peruskirja, 1941 s. 154

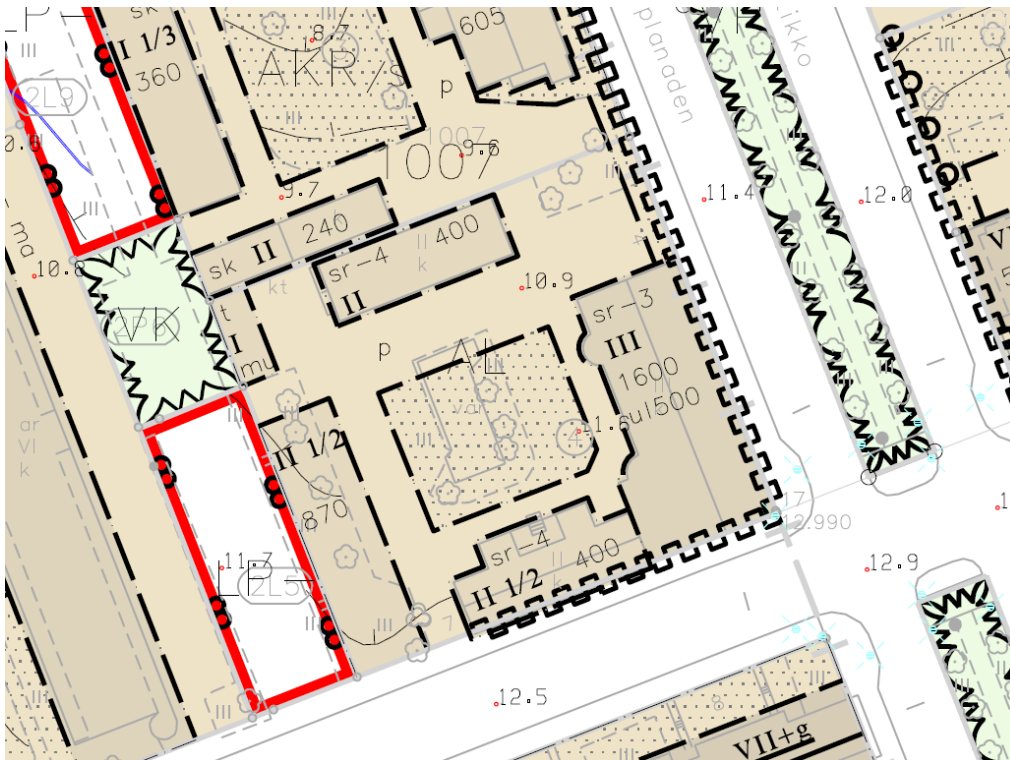
¹⁹ Suhonen, Veli-Pekka

²⁰ Vaunut.org www.sivusto, lainattu 6.11.2015 <http://vaunut.org/kuva/57139>

Kirkkopuistikko 4, kaavatilanne

Alueen asemakaava on vuodelta 2000 ja kaavassa on suojeltu kiinteistön kaikki muut rakennukset paitsi väestönsuoja. Korttelinosa on varattu asuin- ja liikerakentamiselle kaavamerkinnällä AL.

Vanha Vaasan Sähkön pääkonttorirakennus on suojeltu merkinnällä sr-3, Museokadun puoleinen vanhempi rakennus sekä rakennusryhmän pohjoisreunassa sijaitseva ulkorakennus on suojeltu merkinnällä sr-4. Väestönsuoja sijaitsee kaavassa istutettavalla alueella. Pihapiiriin on sijoitettu uusi mahdollinen rakennuspaikka palokadun suuntaisesti. Rakennusryhmän pohjoispuolella, samalla tontilla sijaitsee rakennussuojelulla suojeltu vanha pihapiiri.

Vaasan Sähkön vanhan pääkonttorin väestönsuojarakennus

Pohjanmaan museo katsoo, että Vaasan Sähkön entisen pääkonttorin piha-alueella sijaitseva väestönsuojarakennus on hyvin säilynyt esimerkki siviiliväestönsuojeluun liittyvästä rakentamistoiminnasta. Sodanaikaisen määräyksen mukaisesti tuli teollisuuslaitoksilla olla työntekijöilleen väestönsuoja ja osoitteessa Kirkkopuistikko 4 sijaitseva suojarakennus on erityisen hyvin säilynyt rakennus. Osittain maanpäällisenä rakenteena toteutettuna se on paikallisesti sekä maakunnallisesti harvinainen ratkaisu, jonka kaltaista ei ole muualla Vaasan kaupungin tai Pohjanmaan maakunnan alueella. Rakennustyyppi on valtakunnankin tasolla harvinainen ja tulee säilyttää osana Vaasan kaupungin kaupunkirakennetta.

11.11.2015 Vaasa
Outi Orhanen, vs. rakennustutkija
Vaasan kaupungin museot / maakuntamuseo

Lähteet:

Högström, Sirkka. Vasa Elektriska, Vasa Elektriska aktiebolag 1892-1968. Vasa 1967

Mikkonen, Tuija ja Andersson, Katarina, Strömberg Park-rakennushistoriallinen selvitys, Pohjanmaan museon raportteja 4, Vaasa 2002

Öst, Susanne. Industribyggnader i Vasa II, Österbottens Museum, Rapporter 2. Vasa 1992

Vaasan kaupunki, kiinteistörekisteri

Vaasan kaupunki, rakennusvalvonnan arkisto

Vaasan kaupunki, kaupunginarkisto VSS-lautakunta
VSS-suunnitelmia ja ohjeita 1938-1939
Saapuneet kirjeet 1936-1947

Suhonen, Veli-Pekka, Museovirasto, puhelinkeskustelu 9.10.2015

Tiina Heikkilä, Arkkitehtitoimisto Nurminen, Antila &co, Sähköpostiviesti 9.9.2015

Vaunut.org www-sivusto <http://vaunut.org/kuva/57139> , lainattu 6.11.2015